

УДК 659.15(100)

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2024.34.318134](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2024.34.318134)

ВАЛЕНТИНА ТИТАРЕНКО

ORCID: 0000-0002-0553-4277

МАРИНА КОНДРАТЕНКО

ORCID: 0009-0004-5641-9238

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

СТАНОВЛЕННЯ ВИСТАВКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СВІТІ

Сьогодні виставкова діяльність є актуальною сферою сучасної культури, освіти та розвитку суспільства. Виставки мають важливу естетичну, культурну, наукову та філософську місію. У статті відображено зародження виставкової діяльності у світі та роботу міжнародних організацій у цьому напрямку, наведені приклади різних класифікацій виставок.

Зазначається, що виставки класифікують за місцем проведення, за джерелами фінансування, за статусом, тематикою тощо. Найбільше поширеною класифікацією є поділ виставок за напрямом.

Ключові слова: *виставка, експонат, експонент, Ехро, ярмарок.*

Постановка проблеми. Незважаючи на велику кількість наукових праць з досліджуваної теми, варто зазначити про дискусійність підходів до трактування самого поняття «виставка» та їх класифікацій. У статті розглянуто проблемні питання класифікації виставкової діяльності та визначені чинники, що впливають на неї.

Мета дослідження – аналіз характеристики розвитку та становлення виставкової діяльності у світі, узагальнення основних класифікацій виставок.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. До класифікації виставкової діяльності відсутній комплексний підхід. Різні практичні та теоретичні аспекти з цих питань знайшли відображення у працях зарубіжних учених – П. Баллестер, Я. Г. Крітсотакіс, Стів Міллера, Б. Монтгомері, Дж. Олвуд, С. Гопалакрішна, Джинні Греггем Скотт та ін., а також українських – І. Я. Антоненко, Т. П. Дупляк, Т. І.Ткаченко, Я. М. Антонюк. І. М. Шиндиrowsький, Г. П. Захаренко та ін.

Перспективи та проблеми, пов'язані із розвитком інституту виставок у світі є актуальними і потребують досліджень.

Виклад основного матеріалу. Про ті часи, коли людина на загальний огляд почала виставляти свій товар, продукцію чи творче досягнення говорити важко. Зародження виставкової справи можна спостерігати ще з XVI століття. У XVII столітті виставки презентувались у мистецьких столицях – Рим, Флоренція та Венеція. Незабаром були започатковані академії образотворчого мистецтва. Перша академія в Європі була заснована у 1563 р. у Флоренції – Accademia delle Arti del Disegno. Згодом відтворена у Франції 1648 р. L'Académie de Peinture et de Sculpture в Парижі, її перша виставка була проведена в 1667 р. лише для придворного товариства. Міжнародні великі виставки почали свою історію з XVIII століття. Започаткували виставки французькі музеї, створені державними діячами – кардиналом Джуліо Мазаріні та інтендантом фінансів Жаном-Батистом Кольбером. Однією із перших виставок, що схожа на нинішні, була виставка «Ecole des beaux-arts» («Школа чарівного мистецтва»), 1763 р. Потім були проведені виставки у Дрездені (1765 р.), Берліні (1786 р.), Мюнхені (1788 р.) та інших.

Найвідомішим закладом, у якому викладалися художні дисципліни у Великобританії була Королівська Академія Мистецтв (Royal Academy of Arts). Заснована у 1768 р. архітекторами та художниками. Навчальний заклад працює і нині. Із 1768 р. проводиться щорічна Літня виставка.

Ідею створити міжнародну виставку запропонував у 1798 р. міністр внутрішніх справ Франції Франсуа де Нешато. 19 вересня 1798 р. в Парижі на Марсовому полі відбулося урочисте відкриття виставки, в якій взяли участь 119 національних підприємців, які протягом п'яти днів представляли свою продукцію.

До 1806 р. відбулося ще декілька виставок у Парижі, але менших масштабів. Зокрема, ще у 1798 р. у Парижі була проведена перша промислова виставка. Тому Париж, зазвичай, називають засновником виставкової справи у світі.

Відомою стала виставка, що проходила в Англії у 1851 р. та демонструвала мистецький та технічний прогрес країни. Четверта частина мешканців Сполученого Королівства була присутня на цій події, понад 13 000 експонентів представляли 40 зарубіжних країн (половина з яких припадає на британські колонії) та була розташована на території 7,5 га. Демонстрували сировину, вироби, машини, твори мистецтва тощо.

Для розміщення виставки була збудована спеціальна споруда, що була виготовлена з заліза та скла, назвали її «Кришталевий палац», більшість відвідувачів сприймала палац як центральний експонат виставки. Підготовка з проектування, виготовлення та будівництва палацу тривала 16 місяців. Сама виставка була доволі успішною, продемонструвавши швидкий розвиток та технічний прогрес англійської промисловості.

Отримані кошти, а це майже 200 тис. фунтів стерлінгів, були використані для заснування освітніх та культурних закладів в Англії.

Для світових виставок дуже часто будували особливі споруди – символи, які існують і сьогодні, у XXI ст. Одним із найяскравіших прикладів успішної виставки, що ввійшла у світову історію, була Всесвітня виставка 1889 р., до її відкриття у Парижі було споруджено Ейфелеву вежу, яка була вхідною аркою до виставки (Pascal, 1982, 157 р. 98).

На всесвітній виставці 1900 р. в Парижі брати Люм'єри встановили у виставковій «Галереї машин» гігантський кінопроектор і демонстрували свої фільми. Щоденні сеанси збирали 5 тис. глядачів. До Другої світової війни було проведено 24 всесвітні виставки.

У 1925 р. було засновано Всесвітню асоціацію виставкової індустрії, яка є найавторитетнішою міжнародною організацією у цій сфері, вона об'єднує виставкові центри, провідних організаторів виставок, міжнародні та національні асоціації. Асоціація заснована у Мілані (Італія), де й отримала назву «Union des Foires Internationales» (UFI), представниками 20 лідерів європейської виставкової галузі. Зокрема, представники сучасної виставкової діяльності – Мілан та Париж і ряд центральноєвропейських міст – Будапешт, Прага, Любляна та інші. Наразі у складі асоціації близько 776 членів з більше ніж 80 країн світу. UFI є платформою для обміну досвідом, займається просуванням виставок, проводить сертифікацію виставок згідно стандартів, а також тренінги, вебінари, розробляє освітні програми для підготовки кадрів у виставковій індустрії, проводить статистичні дослідження ринку виставок (Всесвітня асоціація виставкової індустрії).

У 1928 р. було засновано Міжнародну Асоціацію виставок та спеціальних подій (International Association of Exhibitions and Events – IAEE), яка наразі є світовим лідером виставкової індустрії, об'єднує близько 10 тис. представників з більше ніж 50 країн світу. Робоча група асоціації у 2015 р. видала «Білу книгу» для організаторів спеціальних подій. В основу було покладено доповіді 2013 та 2014 рр., а основне завдання – визначити основні тренди, що будуть впливати на виставкову індустрію в майбутньому.

У 1928 р. у Парижі (Франція) було засновано Міжнародне бюро виставок (BIE – Bureau International des Expositions), яке й зараз займається сертифікацією виставок. BIE регулює два види виставок: 1) універсальні та 2) міжнародні або спеціалізовані. Наразі 169 країн підписали Конвенцію щодо регулювання міжнародних виставок: календар, прийом заявок, відбір, встановлення найкращих умов співробітництва між організаторами та учасниками виставок.

Всесвітні виставки «ЕХРО» – це назва для великих виставкових експозицій, учасниками яких виступають країни. Регулює процес їх проведення та організації офіційний орган – Міжнародне бюро виставок – BIE (Bureau International des Expositions) м. Париж (Франція). Виставки такого формату проводяться один раз на 3–5 років і тривають до 6 місяців, мають тематику, яка розкрита у павільйонах країн-учасників. Кожна країна або місто проведення змагаються за найбільш видатні архітектурні споруди. Наприклад, тема ЕХРО-1998 в Лісабоні – вода; тематика ЕХРО-2000 в Ганновері (Німеччина) – «Людина, природа, техніка – виникнення нового світу», ЕХРО-2005 в Японії – «Мудрість природи», а ЕХРО-2010 у Шанхаї (Китай) – «Краще місто – краще життя», ЕХРО-2015 у Мілані (Італія) – «Нагодувати планету. Енергія для життя» (Ткаченко, 2016, с. 7 – 9). ЕХРО-2017 – Астана (Казахстан) – «Енергія майбутнього», ЕХРО-2020 – Дубай (ОАЕ), у зв'язку з пандемією COVID-19 відбулася у 2021 – 2022 – «Об'єднувати уми, створюючи майбутнє», ЕХРО-2023 – Буенос-Айрес (Аргентина) – «Наука, інновації, мистецтво та творчість для людського розвитку. Творчі індустрії в цифровій конвергенції» через пандемію COVID-19 в Аргентині та подальшу фінансову кризу Експо не буде проведено.

У 2021 р. Кабінет Міністрів України подав заявку до Міжнародного бюро виставок на участь України у відборі країни-кандидата на проведення Всесвітньої виставки «Експо – 2030» в м. Одесі.

Для XVIII-XIX ст. були характерні виставка прогресу, образотворчого мистецтва, архітектурні, колоніальні виставки, комунально-культурні, публічні виставки та ярмарки. Для XIX століття – ярмарки людства, промислові виставки, національні виставки, виставки декоративно-прикладного мистецтва, архітектурні виставки. Для XX ст. найбільш характерні універсальні виставки, міжнародні виставки, всесвітні ярмарки.

Зараз виставки класифікують за місцем проведення, за джерелами фінансування, за статусом, тематикою тощо.

Найбільше поширеною класифікацією у культурній та освітній сферах є поділ виставок за напрямом:

1. Художні. Відвідувач знайомиться з художніми роботами. Експонентами таких виставок є як відомі художники, так і аматори.

2. Декоративно-прикладні. Експонатами таких виставок є різновиди художньої творчої діяльності, які поєднують естетичні та практичні якості.

3. Освітні. Метою таких виставок є презентація закладів освіти, освітніх програм тощо.

4. Наукові. Метою таких виставок є презентація наукових та інноваційних розробок.

5. Торгівельно-промислові. Виставка готових товарів і товарів, що підлягають виробництву. Такі виставки характеризуються великою кількістю маркетингових та рекламних заходів, відкриттям нових ринків, підтримкою вітчизняних виробників. Наприклад, виставки комп'ютерної індустрії CeBIT (Ганновер, Німеччина) та Hong Kong Electronics Fair.

6. Технічні. Майданчик для демонстрації технічних досягнень людства.

7. Мистецькі. Твори мистецтва можуть бути представлені у музеї, художній залі, художній галереї, школі або у будь-якому місці, яке пристосоване до демонстрації творів мистецтва.

Можливе поєднання декількох напрямків одночасно. Наприклад: освітньо-наукові, художньо-мистецькі, науково-технічні.

За галузевою ознакою, згідно до міжнародної класифікації виставок UFI (Всесвітня асоціація виставкової індустрії), є два основні класи: спеціалізовані виставки і універсальні та багатогалузеві виставки (Антоненко, Дупляк, 2013, с. 74-78).

В Україні Класифікація UFI, адаптована до національних потреб та включає 25 різновидів (класів). Серед найкращих світових виставок ХХ ст. відзначають такі:

Salon des Refuses («Салон відкинутих» або «відхилених»). У 1863 р. конкурс художньої академії, щоб стати учасником виставки, було важко пройти. На полотнах, що не сподобались журі, ставили відмітку «R» (фр. Refuse). Після такої позначки роботу не брали на конкурси і продати її було вкрай важко. Митці наважились вказати на некомпетентність журі Наполеону III, який дозволив провести альтернативну виставку, залишивши їх на розсуд глядача. В експозиції були роботи Мане, Курбе, Вістлер, Сера, Піссарро, Сезанн, Бракмон, Фантен-Латур, Готьє, Легро. З цієї виставки почалося сучасне, цілком незалежне від влади мистецтво (Цаценко, 2023).

Виставка «Товариства незалежних художників». На цій виставці, що була організована у Нью-Йорку здебільшого були представлені твори авангардних художників, що розміщувалися в експозиції у алфавітному порядку. На виставці навіть було запропоновано розмістити пісуар, робота мала назву «Фонтан». З цього почалася історія реди-мейду – концептуальної арттеції, яка вважає, що предметом мистецтва може бути будь-що (Цаценко, 2023).

Виставка «дегенеративного мистецтва». Ця виставка організована Гітлером для висміювання авангардного мистецтва. Експонувалися роботи Шагала, Ван Гога, Матісса, Архипенка, Кандинського та інших. Картини були образливо підписані, а поряд з ними розміщені малюнки психічно хворих людей, ніби для порівняння. Але виставка мала великий успіх серед поціновувачів мистецтва та, врешті-решт, показала всю сутність нацистського режиму. Після її закриття у багатьох країнах світу створювалися опозиційні мистецькі товариства (Цаценко, 2023).

«Міжнародна виставка сюрреалізму». Після появи сюрреалізму у мистецькому авангарді Парижу було декілька невеличких виставок, але у 1938 р. була наймасштабніша. Куратори виставки – Андре Бретон і Поль Елюар, декоратор – Марсель Дюшан, концепції простору розробив – Вольфганг Паален. Сюрреалізм був не лише у роботах художників, а і в просторі експозиції – в галереї не було світла, огляд виставки був можливий лише з ліхтариком, в галереї звучав військовий марш разом із сміхом і плачем, а зі стелі зали звисали мішки (Цаценко, 2023). Після Другої світової війни рух розпався на менші напрямки.

Виставка «The Family of Man» («Рід людський»). Автор ідеї Едвард Стейхен – художник, фотограф, дизайнер, куратор найбільшої в історії фотовиставки: зібрав більше ніж 500 фотографій, створених 273 художниками з 68 країн, і показав їх світові.

Тематика світлин була різною – кохання, діти, сім'я, робота, друзі, відпочинок, смерть. Виставка стала заклик до людяності та миру. «The Family of Man» – колективний портрет людства у післявоєнний період. ЮНЕСКО включило виставку до реєстру пам'яток світової спадщини. Виставка ввела фотожурналістику в музеї та галереї.

«9th Street Show» («Дев'ята вулична виставка»). У 1940-х рр. ХХ ст. формувалася нью-йоркська школа, що стала відомою на весь світ завдяки виставці 1951 р. Формально вона стала дебютом абстрактного експресіонізму. Вперше на виставці була представлена велика кількість робіт жінок-художниць, що стали відомими – Лі Краснер, Джоан Мітчелл, Елейн де Кунінг, Грейс Хартіган. Виставка умовно перенесла світову столицю мистецтва з Парижу до Нью-Йорку (Цаценко, 2023).

Виставка «Documenta». «documententa», написана з малої букви D, була створена у 1955 р. та, зазвичай, відбувається кожні 5 років у Касселі (Німеччина). Для кожної експозиції відомий міжнародний куратор обирає тему та виконавців. Documenta – це одна з найпрестижніших і найвпливовіших виставок сучасного мистецтва, саме тому художники, куратори, критики та інші фахівці з мистецтва усього світу прагнуть відвідати її.

Виставка «Скарби Тутанхамона» (1972 р.), Британський музей, Лондон (інші місця, 1972 – 1981 рр.). Організована за угодою між президентом Єгипту Насером та урядом Сполученого Королівства, ця виставка відзначила півстоліття з моменту відкриття гробниці царя Тутанхамона.

Виставка «Magiciens de la Terre» («Маги Землі»). У 1989 р. французький куратор, на той час директор паризького музею сучасного мистецтва Центр Помпідю, Жан Юбер Мертен організував у Парижі виставку «Маги землі», у якій, зіставив твори сучасних художників і аматорів, запропонувавши взаємодію та діалог. Тоді виставка не мала дуже великого успіху, але після того, як пройшло 35 років, це вважається одним із найбільших експериментів, який вдався, який вплинув на повністю нову музеологію, нову практику організації виставок. Поєднавши не поєднане Жан-Юбер Мартен випередив час та повністю змінив парадигму кураторства. На діалозі між епохами та жанрами побудовано вже дуже багато виставок.

Висновки. Правильне співвідношення тематики і форми проведення – запорука успіху гарної виставки. З розвитком суспільства так само розвиваються і виставки.

Виставки – це витвір певного часу та місця, відображення культури, мистецтва, освіти та суспільства у певний історичний момент. Основна мета виставки – розповісти нову історію, створити новий контекст, забезпечити доступ та актуальність для сучасного глядача, що є незмінним постійним викликом для організаторів виставки.

Список використаних джерел

- Антоненко, І. Я., Дупляк, Т. П. (2013). Виставкова діяльність в Україні: стан, проблеми та шляхи їх розв'язання. *Економічний часопис – XXI*, 11/12, 74-78.
- Антонюк, Я. М., Шиндиоровський, І. М. (2015). *Організація виставкової діяльності*: навч. посіб. Львів: ЛКА. Взято з https://pidruchniki.com/77731/marketing/organizatsiya_vistavkovoyi_diyalnosti
- Всесвітня асоціація виставкової індустрії*. Взято з <https://www.ufi.org>
- Дупляк, Т., Ткаченко, Т. (2008). Інтернет технології у виставковій діяльності. *Маркетинг в Україні*, 3, 26-29.
- Міжнародна торгівля*. Взято з <http://library.if.ua/book/68/5031.html>.
- Пекар, В. (2009). *Основи виставкової діяльності*: навч. посіб. Київ: Євроіндекс.
- Перепелиця, О. В. *Художньо-творча виставка як підсумок творчої діяльності колективу*. Взято з <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6405/1/Perepelytsia.pdf>
- Ткаченко, Т. І. (2016). *Виставковий бізнес*: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т.
- Урядовий портал*. Взято з <https://www.kmu.gov.ua/npras/2596762>
- Цаценко, Ж. (2023). 7 виставок, що змінили мистецтво. Найвідоміші артподії останніх двох століть — від антисалонного салону до фотовиставки про людство. Взято з https://skvot.io/uk/blog/7-art-exhibitions-which-changed-the-art?utm_term=&utm_campaign=blog&utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_content=search&gad_source=1&gclid=Cj0KCQiA2eKtBhDcARIsAEGTG42jzxBGdu3DXBcTzSysJEoHTepSIgIfYdQvId4Vq0vAtMcCnxC-moaArllEALw_wcB
- Aimone, Linda, & Olmo, Carlo. (1993). *Les Expositions universelles: 1851 – 1900*. Paris: Belin.
- Ory, Pascal. (1982). *Les expositions universelles de Paris: panorama raisonne avec des aperçus nouveaux et des illustrations des meilleurs acteurs*. Paris: Ramsay.
- Ory, Pascal. (1989). *L'exposition universelle de 1889*. Bruxelles: Complexe.
- Picard, Alfred. (1906). *Le bilan d'un siècle 1801-1900, l'exposition universelle et internationale de Paris*. Paris, 1906.
- Steve, Miller. (1996). *How to Get the Most Out of Trade Shows*. NTC Business Books.

References

- Aimone, Linda, & Olmo, Carlo. (1993). *Les Expositions universelles: 1851 – 1900*. Paris: Belin.
- Antonenko, I. Ya., & Dupliak, T. P. (2013). Vystavkova diialnist v Ukraini: stan, problemy ta shliakhy yikh rozv'iazannia [Exhibition activity in Ukraine: state, problems and ways to solve them]. *Ekonomichnyi chasopys – XXI [Economic magazine - XXI]*, 11/12, 74-78 [in Ukrainian].
- Antoniuk, Ya. M., & Shyndyrovskiy, I. M. (2015). *Orhanizatsiia vystavkovoii diialnosti [Organization of exhibition activities]*: navch. posib. Lviv: LKA. Retrieved from https://pidruchniki.com/77731/marketing/organizatsiya_vistavkovoyi_diyalnosti [in Ukrainian].
- Dupliak, T., & Tkachenko, T. (2008). Internet tekhnolohii u vystavkovii diialnosti [Інтернет технології у виставковій діяльності]. *Marketynh v Ukraini [Marketing in Ukraine]*, 3, 26-29 [in Ukrainian].
- Mizhnarodna torhivlia [International trade]*. Retrieved from <http://library.if.ua/book/68/5031.html> [in Ukrainian].
- Ory, Pascal. (1982). *Les expositions universelles de Paris: panorama raisonne avec des aperçus nouveaux et des illustrations des meilleurs acteurs*. Paris: Ramsay.
- Ory, Pascal. (1989). *L'exposition universelle de 1889*. Bruxelles: Complexe.

- Pekar, V. (2009). *Osnovy vystavkovoї diialnosti [Basics of exhibition activity]: navch. posib*. Kyiv: Yevroindeks [in Ukrainian].
- Perepelytsia, O. V. *Khudozhno-tvorcha vystavka yak pidsumok tvorchoї diialnosti kolektyvu [Artistic and creative exhibition as a result of the collective's creative activity]*. Retrieved from <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6405/1/Perepelytsia.pdf> [in Ukrainian].
- Picard, Alfred. (1906). *Le bilan d'un siècle 1801-1900, l'exposition universelle et internationale de Paris*. Paris, 1906.
- Steve, Miller. (1996). *How to Get the Most Out of Trade Shows*. NTC Business Books.
- Tkachenko, T. I. (2016). *Vystavkovyi biznes [Exhibition business]: monohrafiia*. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t [in Ukrainian].
- Tsatsenko, Zh. (2023). *7 vystavok, shcho zminyly mystetstvo. Naividomishi artpodii ostannikh dvokh stolit — vid antysalonnoho salonu do fotovystavky pro liudstvo [7 exhibitions that changed art. The most famous art events of the last two centuries — from the anti-salon salon to a photo exhibition about humanity]*. Retrieved from https://skvot.io/uk/blog/7-art-exhibitions-which-changed-the-art?utm_term=&utm_campaign=blog&utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_content=search&gad_source=1&gclid=Cj0KCQiA2eKtBhDcARIsAEGTG42JizxBGdu3DXBcTzSysJEOHTepSlGIYdQvId4Vq0vAtMcCnxC-moaArllEALw_wcB [in Ukrainian].
- Uriadovyi portal [Government portal]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/2596762> [in Ukrainian].
- Vsesvitnia asotsiatsiia vystavkovoї industrii [World Association of the Exhibition Industry]. Retrieved from <https://www.ufi.org> [in Ukrainian].

TYTARENKO V., KONDRATENKO M.

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

ESTABLISHMENT OF EXHIBITION ACTIVITIES IN THE WORLD

Today, exhibition activity is a relevant field of modern culture, education and development of society. Exhibitions have an important aesthetic, cultural, scientific and philosophical mission. The article reflects the birth of exhibition activity in the world and the work of international organizations in this direction, gives examples of various classifications of exhibitions.

Despite the large number of scientific works on the researched topic, it is worth noting the debatability of approaches to the interpretation of the very concept of "exhibition" and their classifications. It is noted that exhibitions are classified by venue, sources of funding, status, subject matter, etc.

The most common classification in the cultural and educational spheres is the division of exhibitions by direction. It is possible to combine several directions at the same time. For example: educational-scientific, artistic-artistic, scientific-technical. By branch, according to the international classification of exhibitions of the UFI (World Association of the Exhibition Industry), there are two main classes: specialized exhibitions and universal and multi-disciplinary exhibitions.

The article examines the problematic issues of classification of exhibition activity and determines the factors affecting it, analyzes the characteristics of the development and formation of exhibition activity in the world. Prospects and problems related to the development of the exhibition institute in the world are relevant and require in-depth research.

The correct ratio of the topic and the form of the event is the key to the success of a good exhibition. With the development of society, exhibitions also develop.

Exhibitions are a creation of a certain time and place, a reflection of culture, art, education and society at a certain historical moment. The main goal of the exhibition is to tell a new story, create a new context, ensure access and relevance for the modern viewer, which is a constant challenge for the organizers of the exhibition.

Key words: *exhibition, exhibit, exhibitor, Expo, fair.*

Стаття надійшла до редакції 05.09.2024 р.